

Stanisław Łach

"Pierwsze dziesięć lat władzy politycznej na Pomorzu Zachodnim (1945-1955)", Kazimierz Kozłowski, Warszawa-Szczecin 1994 : [recenzja]

Słupskie Studia Historyczne 5, 289-292

1997

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Kazimierz Kozłowski, *Pierwsze dziesięć lat władzy politycznej na Pomorzu Zachodnim (1945-1955)*.
Warszawa-Szczecin 1994, s. 412

Publikacje Kazimierza Kozłowskiego można zaliczyć do bardziej wartościowych opracowań dotyczących historii współczesnej Pomorza Zachodniego. Praca wzbogaca naszą wiedzę o kształtowaniu się nowej rzeczywistości powojennej na Pomorzu Zachodnim. Napisana została z dużym obiektywizmem i zachowaniem tak potrzebnego dystansu do opisywanych wydarzeń. Autorowi udało się uniknąć w prezentacji materiału ujęć jednostronnych, uproszczonych, zafałszowań. Na tle dotychczasowego dorobku naukowego książka Kazimierza Kozłowskiego wyróżnia się rzetelnością naukową, choć nie brakuje w niej ocen uproszczonych. Niezależnie od takich czy innych zastrzeżeń publikacja zasługuje na uwagę, a badacz zajmujący się powojennymi dziejami Pomorza Zachodniego nie może jej pominąć.

Stanowi ona dobrze udokumentowane studium. Autor wykorzystał dostępną literaturę przedmiotu oraz źródła archiwalne zdeponowane w Archiwum Akt Nowych, archiwach państwowych Szczecina, Koszalina, a także materiały źródłowe przechowywane w Centralnym Archiwum Wojskowym, Zakładzie Historii Ruchu Ludowego w Warszawie, Archiwum WK PSL w Szczecinie. Jako jeden z nielicznych historyków sięgnął do materiałów przez lata niedostępnych. Mam tu na uwadze materiały Wojewódzkich Urzędów Bezpieczeństwa Publicznego w Szczecinie, Koszalinie i Wojewódzkich Komitetów do Spraw Bezpieczeństwa w tych miastach. Należy wyrazić nadzieję, iż śladem autora omawianej publikacji pójdą inni historycy. Dopiero wtedy można będzie zweryfikować wiele tez i ocen prezentowanych w książce oraz pełniej odnieść się do zebranego materiału. Na uwagę zasługuje skorzystanie z akt Archiwum Sądu Wojewódzkiego w Szczecinie oraz akt Diecezji Gorzowskiej, a także innych źródeł drukowanych. Stopień wykorzystania literatury i źródeł budzi szacunek do autora publikacji.

Nawet przy tak pozytywnej opinii o wykorzystaniu dostępnej bazy

źródłowej nie możemy zapominać, iż w dalszym ciągu nie ma dostępu do wielu z nich o dużym znaczeniu dla badań historycznych. Sam autor wspomina o tym, pisząc: „Mimo starań do wielu istniejących dokumentów archiwalnych nie udało się dotrzeć. Nie zostały udostępnione sprawozdania Konsulatu Generalnego ZSRR w Szczecinie za lata 1945-1956, które między innymi ze względu na funkcjonowanie radzieckich doradców w WUBP oraz inne kontakty przedstawicieli ZSRR z władzami regionu, mogłyby wiele spraw wyjaśnić. Podobnie rzecz się ma z dokumentami radzieckich komendantur wojennych” (s. 15).

Bez możliwości dostępu do źródeł radzieckich będziemy w dalszym ciągu z konieczności opierali się tylko na źródłach polskich. Sprawa dostępu do nich jest niezwykle ważna ze względu na ścisłą współzależność poczynań władz polskich z polityką radziecką wobec Polski i całych ziem zachodnich. Nie uregulowany status prawny tych ziem, przygraniczne położenie okręgu zachodniopomorskiego sprawiły, iż wpływy radzieckie były tutaj wyjątkowo duże. Na podstawie znajomości akt przechowywanych w polskich archiwach można postawić tezę, iż ziemie zachodnie przez wiele powojennych miesięcy znajdowały się pod okupacją radziecką, a podstawowym celem tej okupacji była eksploatacja gospodarcza i utrzymywanie ludności w posłuszeństwie wobec nowej władzy. O tym, że Polska nie była w pełni samodzielnym i suwerennym państwem przekonana jest większość badaczy zajmujących się dziejami najnowszymi. Dokładnego opracowania wymaga sprawa stopnia podporządkowania Polski polityce imperialnej Związku Radzieckiego, nie znamy bowiem stopnia wpływu władz radzieckich na ośrodki dyspozycji naszego państwa. Brakuje publikacji, która podjęłaby szczegółową analizę licznych uwarunkowań społeczno-gospodarczych, wynikających ze stacjonowania w Polsce jednostek Armii Czerwonej, ich negatywnym wpływie na stan gospodarki, bezpieczeństwo publiczne, adaptację i integrację społeczną na tych terenach. Ten aspekt najnowszej historii Pomorza Zachodniego nie został w dostatecznym stopniu wykorzystany przez autora publikacji. Pragnę wskazać jedynie na negatywne skutki wynikające z pomijania w dotychczasowych badaniach historycznych tej problematyki.

Za pozytywne należy uznać wykorzystanie w pracy materiałów źródłowych po byłych urzędach bezpieczeństwa publicznego. Właśnie te źródła zaważyły w znacznym stopniu na wartości publikacji. Pozwoliły na głębsze wniknięcie w mechanizm tworzenia władzy komunistycznej na

Pomorzu Zachodnim po II wojnie światowej. W sposób o wiele bardziej szczegółowy niż czyniono to dotychczas przedstawiono metody i formy walki komunistów z Polskim Stronnictwem Ludowym i Kościołem katolickim. Autor przedstawił dość szczegółowo ważniejsze problemy związane z kolektywizacją rolnictwa. Zostały one mocno osadzone w realiach powojennych i ukazane na tle analogicznych procesów zachodzących w całym kraju.

Na tle całości opracowania najlepiej, w moim odczuciu, wypadły partie odnoszące się do wydarzeń z pierwszych lat powojennych, gorzej z lat pięćdziesiątych. Ale jest to ogólna bolączka całej historiografii powojennej.

Na uwagę zasługują występujące w literaturze przedmiotu uproszczenia w analizie i ocenie tzw. „band reakcyjnych”, działalności legalnej opozycji i jej czołowych działaczy. Czytelnik znajdzie informacje o metodach działania aparatu represji (UB, MO), w tym działalności agenturalnej, prowokacji politycznych. W miarę obiektywnie przedstawiono genezę i przebieg ważniejszych kampanii politycznych, takich jak referendum ludowe, wybory do Sejmu Ustawodawczego, wybory do Sejmu w 1952 r. Publikacja dostarcza wiele cennego materiału o budowie monopolu władzy PPR (później PZPR) na Pomorzu Zachodnim, koniunkturalnym traktowaniu współpracy z PPS, SL, SD, pozorowanym tzw. pluralizmie politycznym i lekceważącym traktowaniu podmiotowej roli społeczeństwa w życiu publicznym. Z książki dowiadujemy się o wielu działaczach politycznych, którzy mieli odwagę wskazywać na antydemokratyczne poczynania komunistów w okręgu zachodniopomorskim.

Nie do końca zrozumiałe są intencje, jakimi kierował się autor przy formułowaniu tytułu publikacji *Pierwsze dziesięć lat władzy politycznej na Pomorzu Zachodnim*. Badacze unikają słownego określenia w tytule lat władzy politycznej. Także zawężenie tytułu do problematyki tylko „władzy politycznej” jest zabiegiem mało przekonującym, jako że kwestie polityczne rzadko występując „w czystej postaci”, wiążą się najczęściej z problematyką społeczno-gospodarczą. Autor przyjął taką koncepcję, a nie inną, i do tego miał prawo, a czy jest ona słuszna, ocenią czytelnicy.

Niezależnie od poczynionych uwag uważam, że publikacja K. Kozłowskiego umożliwia pełniejsze poznanie złożonych mechanizmów sprawowania władzy przez komunistów na Pomorzu Zachodnim. W zakresie podjętej tematyki wyróżnia się na tle dotychczasowych opracowań

kresie podjętej tematyki wyróżnia się na tle dotychczasowych opracowań pogłębioną refleksją nad powojennymi dziejami, pełniejszym opisem wydarzeń i zjawisk, obiektywizmem w ich ocenie. Można stwierdzić, że na rynku wydawniczym ukazała się wartościowa publikacja, długo oczekiwana przez historyków. Mam nadzieję, że będzie dobrze służyła zarówno badaczom historii najnowszej, jak i szerokiemu gronu miłośników historii, studentom, nauczycielom. Oby takich publikacji ukazywało się coraz więcej.

Stanisław Łach